

Kutsallık Atfedilen Kişiler Üzerinden Yemin: Güneydoğu Örneği

Oaths upon Holy Persons from South East Turkey

Bilal Altan*

Canser Kardaş**

Özet

Kültürün önemli bir yönünü oluşturan yeminin bölgesel türleri vardır. Bu çalışmada kutsal kabul edilen kişiler üzerine oluşturulan yeminler doğu ve güneydoğu coğrafyasını esas alarak değerlendirilmektedir. Ayrıca bu yazıda yemin ederken isminden faydalanılan kutsal kişiler de listelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yemin, Kürtçe yeminler, kutsal, türbe, seyit, şeyh, Güneydoğu Türkiye

Abstract

Oaths which constitute an essential aspect of a culture may relate to a local region. The oaths considered in this article are in use in the East and South East of Turkey and call upon dignitaries considered holy. This study lists the names of the holy persons who have lent their names to oaths and gives the oath formula.

Keywords: Oath, oaths in Kurdish, holy, shrine, seyit, sheikh, Southeast Turkey

Giriş

Yemin, semavi olarak kabul edilen Musevilik, Hristiyanlık, İslamiyet gibi dinler ile bunların dışındaki inanç sistemlerinde önemli bir yer tutmaktadır. İslam dininin kutsal kitabı Kuran-ı Kerim'in birçok suresinde yeminle ilgili ayetler vardır. Bakara, Âl-i İmran, Mâide,

* Okutman, Bilal Altan, Şırnak Üniversitesi Rektörlüğü, Şırnak.

altanbil@gmail.com

** Okutman, Canser Kardaş, Şırnak Üniversitesi Rektörlüğü, Şırnak.

kardascanser@gmail.com

Nahl, Mücâdele, Münâfikûn, Tahrîm ve Kalem surelerinin¹ kimi ayetleri yemin hususunu içermektedir. İnanç dışında örfi, seküler hal alan yeminlerden de bahsedilebilir. Bu durumda yeminlerde dini değerleri içeren ifadelerin kullanılmadığı görülmektedir. Çoğu zaman bu tür yeminler sevilenler üzerinedir. Çocuklarımın başı üzerine, annemin üzerine, atalarımın üzerine, namusum, şerefim üzerine, ölülerimiz başı üzerine, rahmetlinin başı üzerine veya anamın, babamın, çocuğumun, ninemin, dayımın, amcamın başı-canı için² bu kapsamdaki yeminler olarak değerlendirilebilir.

Yeminin beddua şeklinde edildiği, beddua ile iç içe geçtiği durumlar mevcuttur. Bu şekildeki yeminler genel olup bunlara kutsal şahısların da dâhil edildiği görülmektedir. Beddua şeklindeki yeminlerde dikkati çeken husus yemin eden kişinin tasdik edilmek için bir bakıma bedduayı kendine etmesidir. Ölümü öp, yarını görmeyeyim, Allah belamı- cezamı versin, evliya çarpsın, seyit, şeyh çarpsın gibi örnekleri vermek mümkündür.

Yeminin kullanım alanı çeşitlilik gösterebilmektedir. Bunların başında geleni belki de kutsallık atfedilen değerlerle ilgili olarak oluşturulan yeminlerdir. Kutsallık atfedilen değerler toplumdan topluma farklılık gösterebilir. Toplumlar için kutsal olan değer, kişi-kişiler olabileceği gibi doğada bulunan insan dışındaki çeşitli varlıklar da olabilir. Kutsal kabul edilen değer kişi ise şeyh, şah, seyit, seyda, veli, ermiş, dede, baba gibi ilgili kişi ile özdeşleşen unvanla birlikte kullanılıp yemin etme davranışı sergilenir. Kullanılan unvan inançla bağlantılıdır. Kişiler üzerine oluşturulan yeminler doğadaki varlıklara nazaran daha yaygındır.

Kültürel bir unsur olarak yeminler; kalıplaşmış olması, nesilden nesile aktarılması ve anonim olması gibi özellikleriyle de bilinir. Yeminler her toplumun tarihi, inancı, gelenek ve görenekleri ile yakın bir ilişki taşımaktadır.³ Tarihin ilk dönemlerinden günümüze insanlık, gerek psikolojik olarak, gerek sıkıntılarından arınma ve gerekse karşı tarafı ikna edip rahatlama hissi duymak için kutsallık atfettiği kişiler üzerine yemin etme noktasında hep arayış içerisinde olmuştur. Arayış, değişik, ilginç hatta etkileyici diyebileceğimiz yemin türlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Diğer taraftan insanların onanma, herhangi bir durumu inkâr etme, kendilerini ifade etme, açıklama veya bir suçlama karşısında başvurduğu temel dayanak yemindir.

¹ Elmalılı Hamdi Yazır, *Kuran-ı Kerim ve Yüce Meali*, Düzey Matbaası, 2009.

² Ali Berat Alptekin, "Osmaniye Örneğinden Hareketle Batı Türkleri (Azerbaycan-Türkiye) Destan ve Hikâyelerinde Ant(Yemin)lar", *Milli Folklor*, 2009, Yıl 21, Sayı 84, s. 25.

³ Ali Berat Alptekin, *agm.*, s. 23-24.

Dini hassasiyetler, dine bağıllık söz konusu olduğunda yemin etme davranışında dikkat ve titizlik ön plana çıkmaktadır. Başka bir deyişle kişi, her durumda yemine başvurmaması gerektiğinin bilincinde olur. Hassasiyetin olmadığı durumlarda yemin etme sıklaşır ve bu husus kutsallık atfedilen kişinin değerini düşürür. Her vesileyle yemin yoluna gidilir ki, bu durumda yemin bir zorunluluk algılaması halini alır.

Kutsallık atfedilen kişi üzerine yemin edildiği zaman ilgili kişinin insanlık için değerine işaret edilmiş olunmaktadır. Aslında ilgili kutsiyet, asıl yaratıcı olarak kabul edilene ulaşma yolunda bir aracı olarak görülür ve onun yaratıcı nezdinde de önemsendiğine dikkat çekilmiş olmaktadır. Kutsallık değeri kazanan kişiler üzerine edilen yeminler dar bir çevre, daha doğrusu ortaya çıktığı çevre ile sınırlı kalabileceği gibi geniş bir alana da yayılabilir. Muhatabın bilmediği, tanımadığı bir kişi üzerine yemin edildiği zaman muhatabı ikna etmek güçleşir. Bir örnek vermek gerekirse Şeyh Ömer, Cizre'nin bir köyü olan Yakacık'a mal olan ve burada vefat eden kutsal bir zattır. Şeyh Ömer üzerine başta doğduğu köy olmak üzere en fazla civar köyler ve Cizre'de yemin edilir. Şeyh Ömer'in tanınmadığı başka bir coğrafyada adına yemin edildiği zaman bir mana ifade etmeyecektir. Diğer taraftan söz konusu kutsal şahsiyet ve üzerlerine yemin edilen bir Abdulkadir Geylani, Zeynel Abidin, Veysel Karani ise daha çok tanınan, bilinen kişiler olması hasebiyle edilen yeminlerin daha makul olması beklenebilir.

Türkiye'nin her yöresinde kutsal şahıslar olmadığı gibi kutsal şahısların olduğu yerlerde her zaman için onlar üzerine yemin edileceği anlamına gelmez. Söz konusu kişilere saygı gösterme davranışı sergilenir; fakat isimleri kullanılarak yemin etmenin doğru olmayacağı, onlara bir nevi saygısızlık gösterilmiş olacağı, onları inciteceği gerekçesiyle kaçınma yoluna gidilebildiği durumlara rastlamak da mümkündür. Toplumda tasvip edilmeyen bir husus, üzerine yemin edilen kişi aracı yapıldığı zaman doğru söylememe veya yemine sadık kalmamaktır. Yalan yere yemin, ahde vefasızlık toplumca kabul gören kutsal şahsın olumsuz davranışa alet edilmesi demek olduğundan etik bulunmaz, kişi ayıplanır.

Toplumlar kutsiyet atfettiği şahıslara verdiği değer doğrultusunda şahsa karşı bir dinsel itibarın oluşmasını sağlamaktadır. Halkın onlara yüklediği bir takım olağanüstü yetenek ve nitelik zamanla gelenekselleşerek, kültürün bir parçası haline gelerek devamlılık kazanır. Kerametleri halk nazarında onların veli, ermiş olarak görülmelerini sağlar.⁴ Bu çerçevede kişiler defnedildikleri yerde türbesi ile özdeşleşir. Yeminlere konu olmakla kalmazlar, kısmet

⁴ Tahir Pekasil, "Toplumsal Statü Göstergesi Olarak Dini Otorite Tipleri: Cizre Örneğinde Şeyh, Molla ve Seyyidler", *Uluslar arası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu*, İstanbul 2012, s. 142-144.

açmak, çocuk dilemek, evliliğin huzur içinde geçmesini istemek, iş bulmak⁵ gibi medet umma çok sık rastlanan davranışlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yemin Örnekleri

Yeminler yöreden yöreye farklılaşabildiği gibi benzer özellikler de taşıyabilmektedir. Allah, Muhammed, Kuran üzerine yemine hemen her yörede rastlanmaktadır. Kutsallık atfedilen şahıslar yöresellik-bölgesellik taşıdığından yeminler bu durumda değişmekte, yöreye, bölgeye aidiyet halini almaktadır. Yemin ifadelerinde kutsal kişiyle ilgili “baş”, “cet-ata”, “türbe”, “mekân”, “camii”, “ağaç” unsurları kişi adı ile birlikte kullanılmaktadır. Kimi zaman da sadece isim dile getirilerek yemin ifadesi oluşturulmaktadır. Çalışma alanımız kapsamında bulunan örnekler şunlardır:

Şeyh Muhammed: Diyarbakır’a bağlı Kulp ilçesi Konuklu Köyü’ndendir. Cumhuriyet döneminde 1920’li yıllarda Aydın’a sürgüne gönderilmiştir. Vefat ettiğinde önce Aydın’a defnedilmiş; ancak sonradan oğlunun girişimiyle naaşı köyüne getirilip burada defnedilmiştir. *Bi Serê Şex Muhammed Kim* (Şeyh Muhammed’in Başı Üzerine), *Bi Kiwê Duderya Kim* (Konuklu Türbesi Üzerine) yörede kendisine ilişkin edilen yeminlerdir.⁶

Şeyh Şapur: Ziyareti ya da türbesi Diyarbakır’ın Hazro ilçesine bağlı Şexanî (Terdöken) köyündedir. Hayatına dair çok az bilgi sahibi olunan Şeyh Şapur üzerine yemin edilirken yöre halkında hassasiyet dikkati çekmektedir. Çünkü yemin edildiğinde yemin yalan yere edilmişse kişide çarpılacağı hissi uyanmaktadır. *Şex Şapur Limixê* (Şeyh Şapur Beni Vursun-Çarpsın) yemini yaygındır.⁷ Şeyh Şapur yemininin beddua ile iç içelik taşıyacak bir söylem içerdiği görülmektedir. *Serê Şex Şapur* (Şeyh Şapur’un Başı Üzerine)⁸ diğer bir yemindir.

Diğer taraftan yine Hazro ilçesi Mêranî (Ülgen) Köyü’nde halkın itibar ettiği *Şex Hesênê Zêrakî* (Şeyh Hasan Zeraki) bulunmakta; fakat adı üzerine yemin edilmemektedir.⁹

Diyarbakır’ın Çınar ilçesinin birçok köyünde şeyhlere rastlamak mümkündür. Hepsinin genel olarak ortak özelliği şeyhlerin adına yemin edilmesidir. Meydan Köyü’ndeki Şeyh Ahmet için *Bi Navê Şex Ahmet* (Şeyh Ahmet Adına); Aktepe Köyü’ndeki Şeyh Abdurrahman için *Bi Navê Şex Abdurrahmanê Axtepî* (Aktepeli Şeyh Abdurrahman’ın

⁵ Filiz Nurhan Ölmez – Şirin Gökmen, “Isparta İl Merkezinde Bulunan Türbeler”, *Bilig*, Güz/2005, Sayı 35, s. 72.

⁶ Kaynak 1.

⁷ Kaynak 2.

⁸ Kaynak 3.

⁹ Kaynak 4.

Adına); Altınakar Köyü'ndeki Şeyh Kasım için *Bi Navê Şex Kasım* (Şeyh Kasım'ın Adına)¹⁰ gibi yeminlere rastlanmaktadır.

Seyit Bilal: Bağdat'tan 1154 yılında Vergili (Bêcirman) Köyü'ne göç eden Seyit Bilal'in, türbesindeki kitabeye göre doğum tarihi 1132, vefatı 1212'dir. Batman'ın Gercüş ilçesine bağlı Vergili, seyit köyü ve halk arasında kutsal bir mekân olarak kabul edilmektedir. Her yılın eylül ayının ikinci perşembe günü Seyit Bilal'i anma etkinlikleri çerçevesinde yapılan şenliklere yurdun değişik yerlerinden insanların katılmaları¹¹ ününün bölgeyle sınırlı kalmadığını göstermektedir.

Serê Seyd Bilal (Seyit Bilal'in Başı Üzerine),¹² *Ocaxa*¹³ *Seyyd Bilal* (Seyit Bilal'in Ocağı [ailesi-soyu] Üzerine) kendisine ilişkin başı çeken yeminlerdir. Bazı durumlarda Seyit Bilal ismi kullanılarak beddua da edilir. '*Ocaxa Seyd Bilal Li Te Xê*' (Seyit Bilal Ocağı [ailesi-soyu] Sana Çarpsın) şeklinde olabilmektedir.

Sultan Şeyhmus: Asıl adı Musa Bin Mahin El-Mardini¹⁴ olan ve bölgede Sultan Şeyhmus lakabıyla ünlenen; başta Mardin, Diyarbakır il, ilçe ve köyleri olmak üzere çevre illerden de kutsallık atfedilen, oldukça önemsenen bir şahsiyettir. Diyarbakır-Mardin karayolu üzerinde Sultan Köyü'nde türbesi bulunan Sultan Şeyhmus, Hz. Ömer'in soyundan gelmekte ve Abdulkadir Geylani'nin teyze oğludur.¹⁵

Olağanüstü değer verilen Sultan Şeyhmus üzerine her şekilde yemin edilse de isminin telaffuz edilerek yemin edilmesi karşı tarafın ikna olması için kâfi gelmektedir. Diğer bir deyişle onun üzerine yemin edildikten sonra mevzu bitmiştir. Yalan yere yemin edilmesi çarpılmaya, maddi ve manevi olarak zarar görmeye yol açabilmektedir. *İmdat Ya Sultan Şehymus* yardım çağrısı darda, sıkıntıda bulunduğu zaman dile getirilmektedir.¹⁶ *Bi Navê Siltan Şêxmus*, *Serê Siltan Şêxmus* (Sultan Şeyhmus Adı Üzerine, Sultan Şeyhmus'un Başı Üzerine)¹⁷, *Bi Siltan Şêxmus* (Sultan Şeyhmus Üzerine), *Bi Tirba Siltan Şêxmus* (Sultan Şeyhmus'un Türbesi Üzerine), *Bi Siltanê Kullî Evliya* (Bütün Evliyaların Sultanı Üzerine), *Bi Kalika* (Atalar Üzerine)¹⁸ yeminleri ön planda olanlarıdır.

¹⁰ Kaynak 5.

¹¹ <http://becirman.blogcu.com/seyyid-bilal-ve-becirman-tarihcesi>

¹² Kaynak 6.

¹³ Ocax: Aile ve soy anlamında kullanılmaktadır. Ancak sözcük belli özelliği [şeyh, seyit vb.] olan aileler için kullanılmaktadır.

¹⁴ <http://sadikkokoz.com/tr/mardin-sultan-seyh-mus-seyh-musa>

¹⁵ http://www.bilinmeyendiyarbakir.com/dort_buyuk_halife.html

¹⁶ Kaynak 7.

¹⁷ Kaynak 8.

¹⁸ Kaynak 9.

Zeynel Abidin: Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin'in oğlu olan Zeynel Abidin bütün İslam dünyasında bilinen, tanınan kutsal bir zattır. Mardin'in Nusaybin İlçesi'nde türbesi ve camisi bulunmaktadır. *Gora Zeynel Abidin* (Zeynel Abidin'in Türbesi Üzerine), *Mizgefta Zeynel Abidin* (Zeynel Abidin Camisi Üzerine) yeminleri yaygın olanlarıdır. Hem türbesi hem camisi yeminde kullanılmaktadır. Zeynel Abidin dışında Nusaybin'de Hz. Muhammed'in berberliğini yaptığı söylenen Selman-i Pak'ın da türbesi ve camisi mevcut olup her iki mekân belirtilmek suretiyle Zeynel Abidin yemininde olduğu gibi bir söylem söz konusudur. Şeyh Mutağa için *Serê Şêx Mutaxa* (Şeyh Mutağa'nın Başı Üzerine)¹⁹ yemini de Nusaybin halkının kullanmış olduğu yeminlerdendir.

Şeyh Mahmut ve Şeyh Maruf: Mardin'in Savur İlçesi Kırkdirek Köyü'ndeki Şeyh Mahmut ve Şeyh Maruf yeminlerde *'Bi Navê Şêx Mahmut, Bi Navê Şêx Maruf'* (Şeyh Mahmut'un Adı Üzerine, Şeyh Maruf'un Adı Üzerine)²⁰ şeklinde ifade edilmektedir.

Seyit Mahmut: Rivayetlere göre 13 yaşında iken Müslümanlarla gayrimüslimler arasındaki bir harpte savaşırken şehit düşmüştür. Doğum ve ölüm tarihi bilinmeyen Seyit Mahmut'un şehit düştüğü Şırnak'a bağlı Mendişân'da (Sarıyer) türbesi bulunmaktadır.²¹ Kendisi üzerine değişik hatta ilginç diyebileceğimiz yeminler oluşturulmuştur. Bu yeminler şöyledir: *Ew Seyd Mahmîdê Binê Bêna Mendişânâ* (Sarıyer'deki Çitlembik Ağacının Altındaki O Seyit Mahmut Üzerine),²² *Ew Seyidê Sêzdeh Sâli* (13 Yaşındaki O Seyit Mahmut Üzerine),²³ *Ew Seyd Mahmîdê Pişt Perdêde* (Perde Arkasındaki O Seyit Mahmut Üzerine).²⁴

Kutsal şahıslara dair oluşturulan yeminlerden farklı olarak neredeyse Seyit Mahmut mekânının tüm unsurlarına yönelik yemin türlerine örneklerde görüldüğü üzere şahit olmaktadır.

Şeyh Ömer: Ne zaman yaşadığı bilinmeyen Şeyh Ömer'in Suriye'den bugünkü Fêrîsî (Yakacık) köyüne gelip yerleştiği ve burada vefat ettiği söylenmektedir. Türbesi yakacıkta bulunmaktadır.²⁵ Şeyh Ömer'in sadece yeminlerde değil, medet umma durumunda da ismi zikredilmektedir. *Şêx Emerê Fêrîsîyê Gopalê Hesinê Ber Serâ* (Yanıbaşında Demir Baston

¹⁹ Kaynak 10.

²⁰ Kaynak 5.

²¹ Kaynak 11.

²² Kaynak 12.

²³ Kaynak 12.

²⁴ Kaynak 12.

²⁵ Kaynak 13.

Olan Yakacıklı Şeyh Ömer Üzerine) doğrudan yemin için; *Ya Şêx Emerê Fêrîsî* (Ey Yakacıklı Şeyh Ömer)²⁶ deyimini ise medet anında kullanılmaktadır.

Seyit Kadri: Babası ve annesi Hz. Muhammed'in neslinden olan Şeyh-Seyit Muhammed Kadri Hâzin Hâşimi 1898 yılında Cizre'de doğdu. 1961 yılında Cizre'de vefat eden²⁷ Seyit Kadri halkın itibar ettiği önemli kutsal şahsiyetlerden biridir.

Seyit Kadri ile ilgili Cizre'de özellikle *Cêdê Yabo Seyit Kadri* (Seyit Kadri Baba'nın Ceddî Üzerine) şeklindeki yemin yaygındır. Seyit Kadri dışında atalarının da yemine eklenmesi yeminin uyandırdığı tesiri arttırdığı söylenebilir. Buradaki cetle daha ziyade Hz. Muhammed ve Hz. Hüseyin kastedilmektedir. *Gora Yabo Seyit Kadri* (Seyit Kadri'nin Türbesi Üzerine)²⁸ diğer bir yemindir.

Şeyh Seyda: Şırnak ilinin Cizre ilçesinde 1889 yılında dünyaya gelen Muhammed Said Seyda El-Cezeri halk arasında Şeyh Seyda lakabıyla anılmaktadır. Nakşibendî-Halidi tarikatından Muhammed Nuri ed-Dırveşi'nin halifesidir.²⁹ Güneydoğu'daki aşiretler üzerinde büyük bir etkisi olan Şeyh Seyda kerametleri ile ün salmıştı.³⁰ Yine bölge içinde ilmi etkisi ve otoritesi çok belirgin olan Şeyh Seyda 1968 yılında Cizre'de vefat etmiştir.³¹

Serê Şêx Seyda Dıkım (Şeyh Seyda'nın Başı Üzerine Yemin Ederim ki) Şeyh Seyda'ya dair yörede oluşturulan yemindir. Daha ziyade başı üzerine yemin etme vardır.

Cizre yöresinde ayrıca üzerlerine yemin edilen Şeyh Zıraf, Şeyh Çıplak da değer verilen şahıslar olup Şeyh Zıraf mevzubahis ise başı üzerine *Serê Şêx Zıraf Dıkım* (Şeyh Zıraf'ın Başı Üzerine Yemin Ederim ki); mevzubahis Şeyh Çıplak olduğunda ise *Gora Şêx Çıplak* (Şeyh Çıplak'ın Türbesi Üzerine)³² tarzı yeminle karşılaşılmaktadır.

Abdulkadir Geylani: Tüm İslam dünyasınca tanınan Abdulkadir Geylani, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin tamamı tarafından kabul görmekte olup, Kadiri tarikatının kurucusudur. Kendisine atfen Gavs-ı Geylani, Gavs-ı Azam da denilmektedir.

Yeminin dışında özellikle zor durumda kalındığında belki de akla gelen ilk zattır. *Serê Şêx Avdilkadirê Gêlanî* (Şeyh Abdulkadir Geylani'nin Başı Üzerine) şeklinde yemin edilirken yardıma çağırma anında *Ya Şêx Avdilkadirê Gêlanî, Ya Xevsê Gêlanî* (İmdat Yardım Diledim,

²⁶ Kaynak 13.

²⁷ Recep Özdirek, "Cumhuriyet Dönemi Cizre Bölgesi Din Âlimleri", *Uluslar arası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu*, İstanbul 2012, s. 229.

²⁸ Kaynak 14.

²⁹ Ramazan Aras, "Kürt Toplumunda Şeyhler ve Müslüman-Hristiyan İlişkilerine Etkileri: Şeyh Seyda Örneği", *Uluslar arası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu*, İstanbul 2012, s. 156.

³⁰ Martin van Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 479.

³¹ Recep Özdirek, *agm.*, s. 226.

³² Kaynak 15.

İmdat Gavs-1 Geylani) *Min Hawara Xwe Şêx Avdilkadirê Gêlanî Anî* (Abdulkadir Geylani'den Yardım Diledim)denilmesi davranışında bulunulur.

Veysel Karani: Tam adı Üveys Bin Amir-i Kareni, Hz. Muhammed zamanında yaşamış ve deve çobanlığı yaparak geçimini sağlamıştır. Sıffin Savaşı sırasında Hz. Ali tarafında savaşmıştır. 657 yılında vefat etmiştir. Naşını almaya gelen üç kabilenin taşıdığı tabutlarda da keramet göstererek görüldüğü söylenir. Böylece bu üç ayrı kabilenin yerleşim yerleri olan Yemen ve Şam'da bulunan türbelerinin yanında Siirt ilinin Baykan ilçesi Ziyaret beldesinde de bir türbesi olmuştur.³³ Özellikle Batman civarında Veysel Karani'nin çok gezmiş olmasına atıfta bulunularak yapılması uzun uğraş isteyen işlerin zamanında yapılamadığı durumlarda '*Bi Weysel Karanîyê Heft Rîya*' (Yedi Yol Üzerindeki Veysel Karani Üzerine) şeklinde bir yemin çeşidi bulunmaktadır.

Abdurrahman Bin Avf: Hz. Muhammed'in hayatta iken cennetle müjdelediği on kişiden biri olan Abdurrahman Bin Avf'ın türbesinin Medine,³⁴ Amman'da³⁵ olduğu kanaati daha yaygın olduğu halde bugün Siirt ili Pervari ilçesi Balcılar Köyü civarındaki bir mezarın da yöre halkınca ona ait olduğu kabul edilmektedir.³⁶ Abdurrahman Bin Avfla ilgili "üç taş atma" eskiden yaygın bir adet iken günümüzde azalmıştır. "Üç taş atma" ikna etmenin tıkandığı bir durumda son çare olarak, Kuran'a el basarım misali sergilenen bir tür yemin olayıdır.³⁷

Siirt merkezde türbesi bulunan 1888-1973 yılları arasında yaşayan, halk arasında Appo Şeyh Celal olarak bilinen Şeyh Celaledin Kardeş³⁸ üzerine *Bi Rehmet Appo Şeyh* (Appo Şeyhin Rahmeti ile); kardeş olan Şeyh Müşerref ve Şeyh Münevver üzerine ise *Serê Şex Müşerref, Serê Şex Münevver* (Şeyh Müşerref'in, Şeyh Münevver'in Başı Üzerine) yeminleri bulunmaktadır.

Munzur Baba: Tunceli ilinin Ovacık ilçesine bağlı bir köy olan Koyungölü'nde yaşadığına inanılan, köy ağasının çobanlığını yapan³⁹ Munzur, halk arasında efsaneleştirilen kutsal bir kişidir. Bir çobanın da keramet sahibi, yaratıcının sevgisine mazhar olabileceğinin örneği⁴⁰ olan Munzur Baba'ya başta Ovacık olmak üzere Tunceli ve çevresinde itibar edilmektedir. Munzur Baba'nın sadece ismi kullanılarak "Munzur Baba Üzerine" şeklinde

³³ http://tr.wikipedia.org/wiki/Veysel_Karani

³⁴ <http://www.enfal.de/ecdad46.htm>

³⁵ http://tr.wikipedia.org/wiki/Abdurrahman_bin_Avf

³⁶ Kaynak 16.

³⁷ Kaynak 16.

³⁸ <http://www.siirt56.com/siirt-guncel/seyh-celaledin-kardes-hz.leri-dualarla-anilacak-436.html>

³⁹ <http://www.angelfire.com/ma3/ozgur/munzur.html>

⁴⁰ <http://www.tuncelikulturturizm.gov.tr/belge/1-58351/munzur-baba-efsanesi.html>

yemin edilir. Zorunluluk halinde ve son çare olarak edilen yeminde ismine yer verilmektedir. Medet umma veya yardıma çağırmada yine Munzur Baba'ya başvurulmaktadır.⁴¹

Düzgün Baba: Tunceli'de kutsallık atfedilen bir diğer şahsiyet Düzgün Baba'dır. Asıl adı Şah Haydar olan Düzgün Baba Mevlana'nın bir müridi olarak bilinen Mahmut Hayrani'nin oğludur.⁴² Munzur Baba'da olduğu gibi sadece ismi yoluyla yemin edilir.

Tunceli'de ön plana çıkan Munzur Baba ve Düzgün Baba dışında Bülkü Baba ve Sultan Baba halkın değer ve yeminlerinde yer verdiği kişilerdir. Bu kutsiyetlere duyulan saygı gereği her zaman adları üzerine yemin etmemeye azami gayret gösterilmektedir. Kişi kendinden gayet eminse yemin eder.⁴³

Şeyh Ahmed-i Hani (Şex Ehmedê Xani): 1651 yılında Beyazıt yöresinde doğmuştur. Xani adını bağlı bulunduğu Xaniyan aşiretinden almıştır. Vefatı 1706- 1707 olarak geçmektedir.⁴⁴ Ağrı'da ve özellikle türbesinin Doğubayazıt ilçesinde bulunmasından dolayı önem taşıyan, kutsallık atfedilen Ahmed-i Hani, Ağrı dışında, Hakkâri, Şırnak, Van ve diğer kimi Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi şehirlerinde tanınan, sadece bir yöreyle sınırlı olmayan bir zattır. "Bölgemizde özellikle ilçemiz Bazid'de (Doğubayazıt) halkın Ehmedê Xani'yi çok sevdiği, neredeyse kutsal bir kimlikle donattığı bilinen bir gerçektir. Çoğu kez yemin edilirken Allah adını kullanmak yerine *Serê Ehmedê Xani* (Ahmed-i Hani'nin Başı Üzerine) ya da *Serê Xani Baba* (Hani Baba'nın Başı Üzerine) denilmesi yaygın bir hal almıştır. Ahmed-i Hani yeminlerde mihenk taşıdır. Halkın günlük yaşamının her anında yemin vasıtasıyla dillendirilir."⁴⁵

Sonuç

Kutsallık atfedilen şahıslar, çalışmamızın esas kısmını oluşturan Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde önemli bir yer tutmaktadır; hatta ilgili bölgeler için kutsal şahıslar coğrafyası demekle mübalağa etmiş olmayız. Dolayısıyla kutsal şahısların bu kadar bolluk arz ettiği bir ortamda hepsine ulaşip kendilerine dair yeminler oluşturulup oluşturulmadığını tespitte çalışmak mümkün değildir. Temas ettiklerimizin bütüne yönelik bir fikir edinme hususuna yardımcı olduğu düşüncesindeyiz.

⁴¹ Kaynak 17.

⁴² http://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCzg%C3%BCn_Baba

⁴³ Kaynak 17.

⁴⁴ H. Mem, Üçüncü Öğretmen Xani, İstanbul Kürt Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2002, s. 20-22.

⁴⁵ Kaynak 18.

Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde bulunan türbeler etrafında oluşturulan yemin çeşitlerinin bolluğu halk arasında “atalar kültü”nün varlığını göstermektedir. Türbelerin olmadığı kimi mekânlara da kutsallık atfedilerek belli bir çeşitli yeminler türemiştir.

Kutsallık atfedilen şahıslarla ilgili yeminlerde belli başlı öğelerin ön plana çıktığı gerçeğine rağmen bu konuda sınır tanınmadığı görülmektedir. Türbe, baş, yaş, perde, ağaç, baston, cet ve benzeri kutsiyeti simgeleyen öğeler yeri geldiğinde kullanılmaktadır. Zamanla kalıp ifadeler halini alan yeminler mevcudiyetini korur ve yeni yeminler oluşturmadan kaçınıldığı söylenebilir.

Kaynaklar

- Alptekin, Ali Berat, “Osmaniye Örneğinden Hareketle Batı Türkleri (Azerbaycan-Türkiye) Destan ve Hikâyelerinde Ant (Yemin)lar”, *Milli Folklor Dergisi*, 2009, Yıl 21, Sayı 84.
- Altun, Mustafa, “Türk Atasözleri Üzerine Sentaktik Bir İnceleme”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, (Journal of Academic Studies), Mayıs Temmuz 2004, Yıl 6, Sayı: 21.
- Aras, Ramazan, “Kürt Toplumunda Şeyhler ve Müslüman - Hristiyan İlişkilerine Etkileri: Şeyh Seyda Örneği”, *Uluslararası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu*, İstanbul 2012.
- Bruinessen, Martin van, *Ağa, Şeyh, Devlet*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- Pekasil, Tahir, “Toplumsal Statü Göstergesi Olarak Dini Otorite Tipleri: Cizre Örneğinde Şeyh, Molla ve Seyyidler”, *Uluslararası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu*, İstanbul 2012.
- Mem, H., *Üçüncü Öğretmen Xani*, İstanbul Kürt Enstitüsü Yayınları, İstanbul 2002.
- Ölmez, Filiz Nurhan – Gökmen, Şirin, “Isparta İl Merkezinde Bulunan Türbeler”, *Bilig*, Güz/2005, Sayı 35.
- Özdirek, Recep, “Cumhuriyet Dönemi Cizre Bölgesi Din Âlimleri”, *Uluslararası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu*, İstanbul 2012.
- Parlatır, İsmail v.d. (hızl.), *Türkçe Sözlük*, I. Cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998.
- Yazır, Elmalılı Hamdi, *Kuran-ı Kerim ve Yüce Meali*, Düzey Matbaası, 2009.

İnternet Sayfaları

<http://becirman.blogcu.com/seyyid-bilal-ve-becirman-tarihcesi>

<http://sadikkokoz.com/tr/mardin-sultan-seyh-musa>

http://www.bilinmeyendiyarbakir.com/dort_buyuk_halife.html
<http://www.enfal.de/ecdad46.htm>
http://tr.wikipedia.org/wiki/Abdurrahman_bin_Avf
<http://www.siirt56.com/siirt-guncel/seyh-celaleddin-kardes-hz.leri-dualarla-anilacak-436.html>
<http://www.angelfire.com/ma3/ozgur/munzur.html>
<http://www.tuncelikulturturizm.gov.tr/belge/1-58351/munzur-baba-efsanesi.html>
http://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCzg%C3%BCn_Baba
http://tr.wikipedia.org/wiki/Veysel_Karani

Kaynak kişiler

- Kaynak 1: Cemal Bakay, imam, Kulp/Diyarbakır.
Kaynak 2: Selim Sincar, okuryazar, 1954 doğumlu, Hazro/Diyarbakır.
Kaynak 3: Müslime Altun, ev hanımı, okuryazar değil,
Kaynak 4: Zekiyetül Cemal Çelik, 1947 doğumlu, okuryazar değil.
Kaynak 5: İrfan Direkçi, ilkokul mezunu, 1972 doğumlu.
Kaynak 6: Medine Aktaş, ev hanımı, lise mezunu, 1970 doğumlu.
Kaynak 7: Mehmet Akıncı, ilkokul mezunu, 1975 doğumlu.
Kaynak 8: Araştırmacı
Kaynak 9: Mehmet Salih Ertekin, imam, lise mezunu, 1952 Bilge Köyü doğumlu.
Kaynak 10: Faik Ağırman, okuryazar, 1961 Midyat doğumlu.
Kaynak 11: Gülistan Kolanç, ev hanımı, okuryazar değil, Şırnak Koçbeyi Köyü.
Kaynak 12: Sofi Hemid Barın, Çiftçi, ilkokul mezunu, Şırnak Koçbeyi Köyü.
Kaynak 13: Hacı Ahmet Alpkın, çiftçi, okuryazar değil, Cizre Yakacık Köyü.
Kaynak 14: Dilaver Haşimi, lise mezunu, 1961 Cizre doğumlu.
Kaynak 15: Emine Yıldızaydın, ev hanımı, okuryazar, Cizre doğumlu.
Kaynak 16: Bedrettin Alp, yüksekokul mezunu, 1956 Siirt/Pervari doğumlu.
Kaynak 17: Hasan Arı, işçi emeklisi, ilkokul mezunu, 1949 Tunceli/Pülümür doğumlu.
Kaynak 18: Hacı Selahattin Yıldırım, 1924 Ağrı/Hamur/Adımovva Köyü doğumlu.